

Ugarit, un oraș uitat timp de trei mii de ani 5781

Citind excepționala prezentare a Havei Oren despre alfabet, m-am gândit să scriu un comentariu, cu atât mai mult cu cât acest articol traversează în mod direct specialitatea mea academică. Nu demult am susținut o prelegere la o universitate din România pe această temă, puțin cunoscută chiar și în cadrul academic românesc. De aceea vreau să- mi lărgesc comentariul și să scriu mai mult despre tema legată de articolul Havei, care îmi oferă ocazia de a adăuga câteva detalii extrem de interesante pentru istoria universală a alfabetului.

În aprilie 1929, în nordul Siriei, la 11 km nord de Latakia, un țăran din satul Ras Şamra ara pământul. Deodată a simțit că plugul său s-a lovit de ceva. Era o stâncă pe care se vedeau niște desene. A avut buna inspirație să anunțe autoritățile. Foarte repede s-a dovedit că „stânca” făcea parte dintr-un mormânt vechi de mii de ani. Au fost chemați arheologii. Directorul secției de antichități siriene, lingvistul francez specialist în limbi semitice și în persană, Charles Virolleaud, a înțeles că mormântul aparținea unui sit foarte mare. Cu sprijinul Universității Sorbonne și a muzeului Louvre a fost trimisă o misiune de explorare, condusă de doi arheologi eminenti: René Dussaud și Claude Schaeffer.

Excavațiile au continuat câțiva ani, au fost întrerupte și apoi reluate din anii 50 până în anii 70. S-au descoperit rămășițele unei culturi foarte dezvoltate pentru sfârșitul epocii bronzului, din mileniul II î.e.n. Era un puternic oraș-stat (de tipul Monaco), un port important la Marea Mediterană. Orașul se întindea pe o suprafață de 60 de hectare, cam o treime fiind deja excavat. Pe la 1200 î.e.n. orașul a fost devastat și ars de asirieni, apoi s-a acoperit cu pământ, rămânând uitat cu desăvârșire mai bine de 3100 de ani. Numele orașului era Ugarit.

În arhivele și bibliotecile orașului s-au găsit mii de tăblițe scrise în diverse limbi ale regiunii: veritabile anale asiriene și babiloniene scrise în cuneiforme, texte egiptene în hieroglife, texte hitite scrise în cuneiformele lor specifice, etc. Dar cele mai interesante, cele care ne oferă o adevărată revelație, sunt sute de documente scrise

Într-un sistem absolut fără precedent: un alfabet! Semnele seamănă cu cuneiformele, dar numărul lor este mult mai redus. Scrierea cuneiformă, fiind o scriere silabică, folosește cel puțin 600 de semne, pe când aici numărul lor este de doar 30.

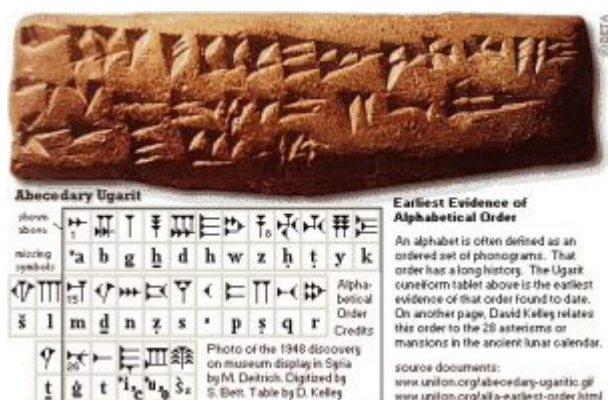
Descifrarea acestei scrieri a fost făcută în 1931 de către germanul Hans Bauer din Halle și francezul Édouard Dhorme de la École Biblique din Ierusalim. Acesta din urmă, pe lângă specialist în limbi semitice, fusese și spărgător de coduri în Primul Război Mondial. Ei au rezolvat problema în câteva zile, pornind de la un cuvânt în care o literă apare de două ori: litera *šin* în cuvântul *șemeș* sau *șamș* (soare). Odată secretul celor două litere descoperit, restul a fost *aproape* o nimica toată, a durat numai doi ani, față de 50 pentru descifrarea cuneiformelor.

Aceasta a fost o descoperire de o importanță excepțională, după părerea mea chiar mai importantă ca documentele de la Marea Moartă. În primul rând s-a descoperit încă o limbă semitică, cu forme arhaice de primă importanță pentru cercetători. Este un suport crucial pentru înțelegerea dezvoltării istorice a limbilor semitice în general și mai ales a limbii ebraice și a gramaticii ei. Limba ugaritică aparține ramurii nord-vestice a limbilor semitice și este relativ apropiată de limba ebraică. De exemplu ugaritica a rezolvat problema originii și rădăcinii celui mai neregulat verb ebraic: *holech* (merge). De asemenea au fost lămurite și multe forme verbale complicate ale ebraicilor biblice.

Această limbă, cu deschidere culturală vastă, favorizează o literatură scrisă foarte semnificativă. S-au găsit zeci de mii de documente, care constituie unele dintre cele mai mari arhive și biblioteci descoperite în Orientul Antic.

Aceste documente fac posibilă cunoașterea aprofundată a istoriei acestei zone frământate, a diverselor culturi ale acelei perioade, a literaturii și a vieții spirituale a popoarelor din regiune, dar mai ales uriașa invenție a locuitorilor acestor meleaguri: alfabetul.

Aceste documente conțin, printre altele, detalii despre istoria Orientului din secolele și chiar mileniile premergătoare devastării orașului (cca. 1200 î.e.n.). Din ele descoperim noi date despre venirea popoarelor seminomade în regiunea Orientului Mijlociu, popoare cunoscute sub numele de *amurru* (amoriți). Aflăm și despre cele două mari puteri din regiune, imperiul hitit și imperiul egiptean. Pentru înțelegerea cultelor religioase cele mai importante sunt textele legate de marele zeu canaanit Baal, care este amintit și în Vechiul Testament. Importantă este și literatura religioasă a perioadei. Povestea potopului din Epopeea lui Ghilgameș, de origine sumeriană, este o altă versiune a marelui potop cunoscut din Biblie.

Cea mai importantă descoperire, după părerea mea, acesta fiind și adevăratul motiv care a stat la baza scrierii acestui articol, este cea a locului și limbii în care a fost inventat sistemul alfabetic. Am descris mai sus, pe scurt, procesul descifrării. Aici vreau să subliniez esența descoperirii. Nu forma literelor contează. Din Fenicia scrierea a traversat Marea Mediterană, ajungând în Grecia, de unde s-a ramificat ulterior spre vest, spre latină și spre nord, spre chirilică. Altă direcție a fost din Fenicia spre est și spre sud în aramaică și de acolo spre arabă. Însă ideea de a însemna fiecare sunet cu o literă a fost inventată în Ugarit. Trebuie să înțelegem că atunci când vorbim, noi nu auzim litere, adică consoane și vocale, uneori nici măcar cuvinte. În multe limbi, inclusiv româna și ebraica, există cuvinte compuse. Abia la școală, când învățăm scrierea, începem să distingem cuvinte și litere. Invenția alfabetului a adus scrisul și cititul la îndemâna tuturor, nu numai a scribilor profesioniști, după cum se întâmplă cu scrierea cuneiformă și cea hieroglifică. Mai mult, avem posibilitatea de a ne exprima clar și nuanțat, fără ca anumite elemente să trebuiască să fie ghicite, cum se întâmplă adesea în alte sisteme de scriere.

Locuitorii din Ugarit au avansat foarte repede în ameliorarea și adaptarea acestui sistem, oferind acces cât mai multor doritori la acest instrument unic. Este clar că Ugarit era la vremea sa unul dintre cele mai instruite state din lume, dacă nu chiar cel mai cultivat. S-au descoperit tăblițe cu alfabetul aranjat în ordine (unul se află în fața dumneavoastră), pentru a fi folosite în școli.

Păcat că această descoperire uluitoare încă nu și-a găsit locul între materialele popularizate pe Internet și în afara lui. M-a bucurat, totuși, că recent s-a adăugat la Wikipedia în românește un articol foarte scurt, intitulat „alfabetul ugaritic”, care conține multe inexactități, dar care ne spune cel puțin că există așa ceva. După nouăzeci de ani de la descoperirea lui, e timpul să aflăm despre acest fapt extraordinar care a avut loc în apropierea Israelului și într-o limbă soră cu ebraica.

Asher Shafir

A apărut în „Baabel” în Decembrie 2019